

Після проведення вправ йде обговорення стану учасників.

6. Вправа „Настрій”

Мета: позбавлення негативних емоцій, напруження.

Зміст і процедура виконання вправи:

1. „Уявіть себе після неприємної розмови з батьками чи педагогом з приводу вашого зовнішнього вигляду, навчання, поведінки.

2. Візьміть кольорові олівці. Лівою рукою намалюйте розслаблено абстрактний сюжет – кольорові плями, фігури, лінії. Важливо при цьому повністю зануритись у свої переживання, спробувати перенести свій настрій на папір. Закінчили малюнок? А зараз переверніть аркуш іншим боком і напишіть 5 – 7 слів, які передають ваш настрій. Довго не замислюйтесь, пишіть те, що перше спало на думку. Після цього ще раз подивіться на свій малюнок, ще раз відчуйте свій стан, прочитайте слова та із задоволенням емоційно розірвіть аркуш, викиньте його”.

7. Вправа „Розтопи коло”

Мета: довільна активізація позитивних емоцій.

Зміст і процедура проведення: усі учасники встають колом і беруться за руки, бажаючий входить у центр кола. Він оточений, його завдання – розтопити коло своїм теплом. Коло випускає лише того, хто зможе знайти добрі та лагідні слова про когось-небудь з кола, хто висловить подяку, найкращі людські почуття. Кожному бажаючому надається три хвилини.

8. Вправа „Нитка, що зв'язує людей”

Мета: закріплення позитивних емоцій, формування емоційної єдності групи.

Зміст і процедура проведення: учасники групи сидять колом, передаючи один одному клубок ниток і супроводжуючи це висловлюваннями, які розпочинаються словами: „Я вдячний тобі за те...”. Коли клубок повернеться до того, хто розпочинав, членам групи треба натягти нитку, заплющити очі, увійти в стан, який сприяє прийняттю себе, інших людей, навколишнього світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ерніязова В.В. Виховання молодших школярів з нейротичними ускладненнями: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. – К., 2003. – 19 с.
2. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Д'яконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І.Пашукової. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 204 с.
3. Психология личности: Словарь-справочник / Под ред. П.П.Горностая, Т.М.Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с.
4. Шипицына Л.М. „Необучаемый” ребёнок в семье и обществе: Социализация детей с нарушением интеллекта. – 2-е изд., перераб. и допол. – СПб.: Речь, 2005. – 477 с.

УДК 37.015.3:159.922

НОВІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГО-МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Обухівська А.Г.

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник;

Центральна психолого-медико-педагогічна консультація

У статті характеризуються зміни в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій, затверджені в новій редакції Положення. Ці зміни спрямовані на усунення дискримінаційних позицій, введення нових функцій і чітких регламентацій у взаємодії з батьками дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

В статті характеризуються изменения в деятельности психолого-медико-педагогических консультаций, утвержденные в новой редакции Положения. Эти изменения направлены на устранение дискриминирующих позиций, введение новых функций и четких регламентаций во взаимодействии с родителями детей, имеющими нарушения психофизического развития.

The changes of psychological, medical and educational counseling's work, which are approved in new addition of Statute, are characterized in this article. These changes are directed to eliminate of discriminative positions, to implement of new functions and clear orders of interactions with parents of disabled children.

Ключові слова: психолого-медико-педагогічні консультації, зміни в діяльності, функції і напрямки діяльності, нова редакція Положення, діти з порушеннями психофізичного розвитку.

Ключевые слова: психолого-медико-педагогические консультации, изменения в деятельности, функции и направления деятельности, новая редакция Положения, дети с нарушениями психофизического развития.

Keywords: psychological, medical and educational counseling, changes in work, functions and directions of activity, new edition of Statute, disabled children.

В грудні 2011 року затверджено і уведено в дію нову редакцію Положення про психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України [1].

Унесення змін до названого Положення назріло у зв'язку з необхідністю привести його, по-перше, у відповідність до вимог Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права інвалідів, по-друге, на виконання низки нормативно-правових документів, розроблених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту, в яких об'єднуються в єдину систему зусилля держави щодо захисту прав дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, дітей з інвалідністю, та дітей позбавлених батьківського піклування [2, 3, 4].

У зв'язку з цим текст Положення було піддано детальному аналізу на предмет:

а) визначення і усунення позицій дискримінаційного змісту;

б) використання лексичних засобів, які відповідають сучасній державній політиці підтримки дітей з вадами психофізичного розвитку, закріплюють ідеї соціальної інклюзії в реалізації освітніх завдань, засвідчують повагу до прав та гідності дітей цієї категорії та їхніх батьків, що є провідними ознаками реформування системи освіти в Україні;

в) закріплення в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій нових концептуальних засад та принципів;

г) унесення позицій і регламентацій, які визначають і регулюють взаємодію консультації з соціальним оточенням дитини, її сім'єю у питаннях здобуття якісної освіти, визначення особливих освітніх потреб, належних засобів та розумних пристосувань з урахуванням потенціалу та індивідуальних особливостей психофізичного розвитку.

Далі зупинимось на конкретизації внесених змін в новій редакції Положення та розкритті їх суті.

1. Утверджено статус психолого-медико-педагогічних консультацій як методичних установ системи освіти. Це відповідає фаховим компетентностям консультантів, які входять до кадрового складу психолого-медико-педагогічних консультацій. Кожний з них має свою вузьку спеціалізацію відповідно до виду порушень психофізичного розвитку і готовий до надання навчально-методичної допомоги. Володіючи знаннями про механізми порушеного розвитку, вони мають уявлення про ланцюги психолого-педагогічних деформацій психічного розвитку та адекватні педагогічні технології і корекційні засоби, які здатні забезпечити ефективний навчально-(ре-)абілітаційний процес.

2. Закріплено багатоаспектність функціонування психолого-медико-педагогічних консультацій саме як постійно діючих установ системи освіти з постійним складом фахівців на протипагу комісій, з якими вони ще й досі часто асоціюються, хоч давно й відійшли у минуле.

Для довідки: медико-педагогічні комісії функціонували з середини 30-х років 20-го століття і відрізнялись від консультацій: а) формою організації, б) формою залучення фахівців, в) функціями та напрямками діяльності, г) філософією ставлення до дітей з порушеннями в розвитку, д) моделлю розуміння неповносправності. Комісії являли собою ситуативні об'єднання педагогів переважно спеціальних шкіл, які діяли на громадських засадах, виконували лише діагностичну функцію з метою відбору та комплектування спеціальних навчальних закладів. В державній освітній політиці ставлення до таких дітей домінував утилітарно-корисливий підхід – навчати тих, чий потенційні можливості можна використати на благо суспільства.

Натомість діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій передбачає широкий діапазон функцій і напрямків, які кардинально змінюють саму концепцію функціонування консультацій. Зокрема, функціями консультацій є: консультаційна, методична, психолого-педагогічна, корекційно-розвивальна, прогностична, профілактична, інформаційно-аналітична, просвітницька. Вони реалізуються в таких напрямках практичної роботи консультантів: виявлення та облік дітей з порушеннями психофізичного розвитку, організація якомога ранньої допомоги; психолого-педагогічне вивчення; консультування; індивідуально-корекційна робота; створення банків даних про дітей з вадами психофізичного розвитку, аналітична (вивчення тенденцій, пропозиції розвитку і оптимізації форм підтримки), просвітницька.

Згідно нової редакції Положення в діяльність консультацій введені нові напрямки роботи: а) складання Індивідуальної програми дитини з інвалідністю; б) патронаж сімей, які виховують дитину з тяжким чи складним порушенням; в) сприяння впровадженню інтегрованого/інклюзивного навчання.

Всі напрямки діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій дуже важливі для підтримки дітей. Але пріоритетними серед них є консультування і психолого-педагогічне вивчення проблем дитини. До їх здійснення ставляться дуже серйозні вимоги: толерантність у спілкуванні, дотримання процедури, фаховість і обов'язковість психолого-педагогічного вивчення, добір адекватного і науково-обґрунтованого діагностичного інструментарію, врахування несприятливих факторів розвитку (гіпо-гіперопіка, депривація, госпіталізація, ізоляція, сирітство) тощо.

Різномічне консультування – основна форма діяльності сучасних консультацій і спрямоване на допомогу різним групам споживачів у вирішенні широкого кола питань, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб дітей мало захищених груп. Консультації надаються не лише батькам, але й педагогам, учнями чи вихованцями котрих є такі діти; спеціалістам органів управління освітою, котрі координують питання щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими потребами та з інвалідністю; служб у справах дітей. Такі консультації мають різний зміст в залежності від того, кому вони адресовані.

Так, для батьків за результатами психолого-педагогічного вивчення формулюються висновки про особливості розвитку, навчання і виховання їхніх дітей, визначаються особливі освітні потреби щодо змісту, методів, прийомів, належних засобів і пристосувань у навчально-(ре)абілітаційному процесі; надаються пояснення труднощів засвоєння знань, сильних сторін психічного розвитку, ролі і значення "батьківської педагогіки", розробляються стратегії сімейного виховання, демонструються заняття з метою навчання педагогічних технологій.

В консультаціях для педагогів з'ясовуються труднощі, специфічні особливості розвитку, природа їх виникнення у їхніх вихованців; визначається навчальна програма, методи навчання, ведеться ознайомлення з корекційними програмами, методичними посібниками, належними технічними засобами і пристосуваннями тощо, необхідними в умовах індивідуального, інтегрованого чи інклюзивного навчання.

Істотну допомогу психолого-медико-педагогічні консультації надають спеціалістам органів управління освітою завдяки аналітичній діяльності. Вони формують банки даних про кількості дітей за видами порушень психофізичного розвитку, вивчають тенденції в їх домінуванні, рівень доступу до здобуття освіти, достатність і різноманітність форм надання освітніх послуг в регіоні. Завдяки такій обґрунтованій інформації створюються умови для своєчасного і гнучкого реагування виконавчої влади щодо задоволення особливих потреб таких дітей, запровадження інклюзивної освіти.

Таким чином формується новий імідж психолого-медико-педагогічних консультацій. Вони стають осередками консультаційної, інформаційної, навчально-методичної допомоги у вирішенні широкого кола питань, пов'язаних з їх розвитком, навчанням і соціально-педагогічною реабілітацією дітей з вадами розвитку та їхнім батькам безпосередньо в місцях їхнього проживання; спрямовані на підтримку дітей зазначеної категорії і захист права на здобуття ними якісної освіти. Девізом їх діяльності є: кожній дитині рівні можливості у реалізації освітніх потреб. У підтримці таких дітей провідним мотивом є максимальна реалізація індивідуального потенціалу розвитку кожної дитини та її соціальна інтеграція.

3. Законодавчо закріплена участь психолого-медико-педагогічних консультацій у запровадженні інтегрованих та інклюзивних форм здобуття освіти дітьми з порушеннями в розвитку. Крім визначення навчальної програми, методів та інших заходів фахівці консультацій у разі потреби мають допомагати педагогам в розробці індивідуальної програми навчання для дитини, яка навчається в індивідуальній чи інклюзивній формі. Одним із способів сприяння впровадженню таких форм навчання є створення в консультаціях наочно-методичного фонду, який складається з навчальних програм, наочно методичних матеріалів, навчально-методичних посібників, наукових розробок, порад, технічних пристроїв.

4. Чітко визначено структуру психолого-медико-педагогічних консультацій, означено специфіку, розмежовані функції, напрямки і субординацію діяльності районних (міських), обласних та центральної консультацій. Провідна роль серед них надається консультаціям районного рівня, які представляють районні, міські та районні в місті. Якщо в роботі центральної та обласних консультацій значна увага відводиться на науково-методичну, аналітичну, координаційну роботу, то в районних (міських) домінують практичні форми роботи з дітьми та їхніми сім'ями. Саме завдяки їхній діяльності реальним стає тотальне виявлення дітей з порушеннями розвитку і максимально наближується до місця проживання підтримка і надання допомоги кожній дитині та її сім'ї, котра цього потребує.

5. Визначено механізми взаємодії психолого-медико-педагогічних консультацій з органами управління освітою у питаннях організації розвитку, навчання та виховання дитини з особливими освітніми потребами. Адже і досі існує стереотип, як відлуння діяльності медико-педагогічних комісій, що консультації – це лише інструмент комплектування спеціальних навчальних закладів і скеровування до них дітей. Відповідно до нових нормативно-правових регламентацій психолого-медико-педагогічні консультації відсторонені від функції комплектування і направлення дітей в навчальні заклади. Відтепер забезпечення місцем здобуття освіти – справа спеціалістів

органів освіти, а не консультацій. Облік місць в закладах освіти і надання місця для здобуття освіти належить до компетенції управління освітою.

Завдяки такій нормі психолого-медико-педагогічні консультації отримали відносну незалежність як експертні установи системи освіти. Їх обов'язком є, насамперед, а) вивчення і об'єктивна оцінка стану психічного розвитку дитини, її здатності до засвоєння знань, визначення актуальних завдань реалізації освітніх потреб; б) детальне інформування батьків щодо наявних можливостей в регіоні задовольнити потребу їхньої дитини у здобутті освіти. Оскільки у всіх Законах України ("Про освіту", стаття 60; "Про дошкільну освіту", стаття 36; "Про загальну середню освіту", стаття 29), що стосуються освіти, зазначається, що право на вибір місця здобуття освіти дитини залишається за її батьками, вони мають право на отримання достовірної інформації про існуючі варіанти вибору і якість освіти, яку ті здатні забезпечити. Фахівці консультацій мають зробити все, щоб вибір батьків був виваженим і свідомим.

б) Однією з найбільш радикальних змін в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій є відхід від медичного змісту висновків тобто діагнозу, шифрів, і перехід до їх формулювання у контексті психолого-педагогічної термінології, а не медичного діагнозу.

Висновок, який в новій редакції Положення визначено як психолого-педагогічний, є документом, який в компактній (стислій) формі розкриває психолого-педагогічну картину проблем дитини, на основі оцінки здатності до засвоєння знань визначає навчальну програму і методи навчання і виховання, вказує на провідні напрямки корекційно-педагогічного впливу.

Це пов'язано, по перше, з тим, що консультації є установами освіти, тому закономірно в своїй діяльності ставлять освітні цілі і завдання. При цьому медичні дані лікарів для фахівців консультацій дуже важливі, вони є одним з орієнтирів в проблемах дитини, допомагають глибше розуміти специфіку і механізми порушеного розвитку, прогнозувати його динаміку, визначати системи корекційно-розвивального впливу. Названі параметри являють собою психолого-педагогічний аспект проблем і тому потребують організації адекватних суто педагогічних та психологічних заходів. Для педагогів висновок консультації з точним означенням проблем дитини в психолого-педагогічних поняттях є ключовим для побудови і реалізації ними педагогічної стратегії, вибору і застосування адекватних педагогічних технологій.

По-друге, формулювання висновку з психолого-педагогічним змістом важливе з огляду на утвердження в діяльності консультацій нових концептуальних засад у контексті передових ідей соціальної інклюзії. Цей факт засвідчує перехід від медичної до соціальної моделі розуміння неповносправності (інвалідності). Раніше під час обстеження дитини фокус вивчення утримувався на оцінці проблем медичного змісту: стану її здоров'я, (тобто особливостях ушкоджень, хвороби) і породжених ними психофізичних обмеженнях, недоліках і неспроможностях. Нині увага зосереджується на визначенні сильних сторін дитини, збережених здатностей функціонування, взаємодії, контакту, спілкування, доступних способів засвоєння знань. Зміст висновків та рекомендації консультації ставлять вимоги перед суспільством і спонукають його до створення належних умов і використання засобів для найкращого задоволення їхніх особливих потреб.

7. Розроблена і закріплена послідовність дій консультації у разі, коли її висновки щодо програми та методів навчання і виховання дитини не збігаються з медичним діагнозом. У такому випадку пріоритетними є психолого-педагогічний висновок і рекомендації консультації. Дитині рекомендується навчання за певною програмою з випробувальним терміном протягом одного року, яке передбачає тривале вивчення, що супроводжується динамічним спостереженням педагогічного колективу і посиленням його відповідальності за здійснення індивідуальної підтримки, за своєчасну зміну педагогічної стратегії.

8. Відповідно до Закону України "Про захист персональних даних" передбачено заходи щодо захисту персональних даних дітей, які проходять психолого-педагогічне вивчення в консультації. Таке вивчення завжди відбувається за добровільним зверненням батьків (або осіб, які їх замінюють), на основі їхньої письмової згоди і обов'язковою присутністю. "Картка стану здоров'я і розвитку дитини" як документ, що містить різнобічні дані про дитину, важливі для оцінки її проблем, залишається в архіві консультації. Надані консультацією рекомендації не мають сили припису, а лише рекомендаційний характер. У разі недовіри щодо правильності висновків, наданих консультацією, батьки мають право на їх оскарження.

9. Для забезпечення ефективної діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій посилюються вимоги до умов їх функціонування. Такі умови мають забезпечити ті структури виконавчої влади, яким консультації підпорядковані. В розділі VI "Матеріально-технічне забезпечення" Положення визначені вимоги до організації і матеріально-технічного оснащення діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій, а до проведення психолого-педагогічного вивчення, забезпечення комфортних умов для дітей під час обстеження. Це передбачає облаштування спеціальної кімнати дзеркалом одностороннього бачення та відеосистемами. Однією з умов ефективного функціонування консультацій є належне кількісне та якісне кадрове забезпечення;

відповідність освітнього рівня консультантів за визначеними спеціальностями [5]. Лише за таких умов діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій може бути повноцінною і продуктивною.

Узагальнюючи можна виділити особливі акценти в діяльності сучасних психолого-медико-педагогічних консультацій, які ставляться на:

- ранньому виявленні дітей з порушеннями в розвитку та наданні їм своєчасної фахової корекційної допомоги; цінність раннього втручання виявляється в пропедевтиці і профілактиці виникнення вторинних порушень у пізнавальній та особистісній сфері дітей з вадами розвитку;

- активному виявленні дітей "групи ризику" щодо порушень психічного розвитку та проведення просвітницької діяльності серед батьків, педагогів дошкільних навчальних закладів та початкових класів загальноосвітніх шкіл;

- посиленні відповідальності педагогічного колективу навчальних закладів, шкільних комісій щодо своєчасної зміни педагогічних стратегій до дитини, яка виявляє ознаки позитивного корекційного ефекту; до фахівців, які супроводжують дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування;

- розвитку мережі районних (міських) психолого-медико-педагогічних консультацій на визначених Положенням умовах їх функціонування;

- цінуванні і визнанні пріоритетності сімейного виховання для дітей з особливими освітніми потребами ;

- максимальному сприянні консультацій забезпеченню доступності, гнучкості, різноманітності і якості у задоволенні освітніх потреб дітей у місцях їхнього проживання; створенні належних умов для здобуття якісної освіти; створення фонду науково-методичних посібників для забезпечення інклюзивної освіти

Отже, впровадження в практику функціонування консультацій нової редакції Положення врегулює комплекс питань, пов'язаних з повноваженнями і завданнями психолого-медико-педагогічних консультацій, унормує механізми захисту прав, підтримки та надання допомоги дітям з вадами фізичного та розумового розвитку у доступі до здобуття ними якісної освіти (з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України від 23.06.2011 № 623/61 "Про внесення змін до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації", зареєстрованим у Міністерстві юстиції 06.12.2011 за № 1407/20145).
2. Конвенція ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. Закон України №1767-УІ від 16.12.2009.
3. План заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1482-р,
4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року №872.
5. Обухівська А.Г. Психолого-медико-педагогічні консультації та їх організаційні моделі функціонування. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції: "Організаційно-функціональні моделі діяльності психологічної служби системи освіти та психолого-медико-педагогічної консультації" 19-21 жовтня 2011 року, м. Донецьк /Уклад. І.В.Іванова. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2011. – 340 с. Стор. 241-251.

УДК 378.147

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Островська К. О.

кандидат психологічних наук,
Львівський національний
університет імені Івана Франка

У роботі аналізуються психологічні особливості професійного вигорання корекційних педагогів у порівнянні з педагогами загальноосвітньої школи. Завданням дослідження є пошук зв'язків між рівнем емоційного вигорання корекційних педагогів, особливостями їх міжособових взаємин, їх конституційними чинниками та вмінням керувати емоційною сферою.

В работе анализируются психологические особенности профессионального выгорания